



NIJE MI POZNATO POSTOJE LI POZITIVNO RIJEŠENI SUDSKI PROCESI ILI TEK POKRENUTI PROCESI S CILJEM DA DRŽAVA KAZNI RUŠITELJE KULTURNIH NACIONALNIH DOBARA I ZA JEDNO RUŠENJE, PA TAKO I ZA TAJ SPOMENIK VELIKIH MEMORIJALNIH I LIKOVNIH VRIJEDNOSTI, ZAŠTIĆENO KULTURNO DOBRO OD NACIONALNOG ZNAČAJA, KAŽE DAVORKA PERIĆ

UZagrebu će se 2020. održati međunarodna konferencija Refreshing Memory, posvećena fenomenima spomeničke baštine u Hrvatskoj i Europi, koju priprema povjesničarka umjetnosti i autorica brojnih interdisciplinarnih programa vezanih uz problematiku prostora i suvremenu hrvatsku umjetnost Davorka Perić. Istodobno će postaviti izložbu hrvatskih konceptualnih autora posvećenih revizionizmu "Kad spomenici ožive".

Do 1990. u Hrvatskoj je podignuto više od 6000 spomenika vezanih uz Narodnooslobodilačku borbu u Drugom svjetskom ratu, antifašističku borbu i radničku klasu. Od 1991. do 2000. oko 3000 ih je srušeno, uništeno ili izmješteno.

U razgovoru za Nacional ukazala je na podatak da veliki broj spomenika nije srušen u euforiji 90-ih, već se na uklanjanju spomenika i obilježja spomeničke baštine sustavno radi već punih 28 godina, o čemu će biti riječ i na međunarodnoj konferenciji koja će se ovoga proljeća održati u Zagrebu.

NACIONAL: Pripremate konferenciju Refreshing Memory u Zagrebu u travnju 2020. O čemu je riječ?

Riječ je o međunarodnoj konferenciji koja će objediniti relevantne struke; od konzervatora, prostornih planera, antropologa i pravnika do povjesničara i povjesničara umjetnosti i teoretičara arhitekture koji će prikazati primjere odnosa prema memorijalnoj baštini, pravne i materijalne prakse očuvanja memorijalne baštine, čime se želi educirati o pozitivnim praksama i potencijalnim modelima očuvanja forme i digniteta spomenika i memorije kod nas. Naziv Refreshing memory preuzet je iz pravnog rječnika, a predstavlja proces pomaganja svjedocima da se prisjete detalja tijekom suđenja, dopuštajući im da konzultiraju dokumente, memorandume ili knjige kako bi bolje zapamtili prošle događaje o kojima svjedoče.

NACIONAL: Kako ste dobili ideju za konferenciju?

Ideja je došla neplanski, nakon izleta na Šamaricu nedaleko od Čazme, mjesta na kojem je fantastično djelo Zdenka Kolacija, kompleks betonskih geometrijskih skulptura koje svojom formom i rasporedom evociraju objekte i događanja vezana uz brigu partizana o životu izbjeglog naroda iz okolnih sela, koji su u tu svrhu organizirali rad pekara,

mlinova, zemunice i života u šumi. Ponukana nepoznavanjem fascinantnih rješenja spomeničke plastike, arhitekture, urbanističkih rješenja, prostornog planiranja i savršenih prirodnih lokacija na kojima su spomenici nastali, počela sam istraživati foto-arhivu Turistkomerca koja je sadržavala fotografije brojnih spomenika i spomeničke baštine fotografirane za promotivne publikacije, kalendare, razglednice i slično, izgrađene do 1980. U arhivi su fotografski materijali spomenika u punom sjaju, a uz spomenike je tada još postojala sva infrastruktura - hoteli, restorani, šetnice, odmarališta, osvjetljenje, hortikulturno uređenje, zastave i cvijeće i sve drugo. To je sve bio dio jedne priče u kojoj se i kroz školski program obilazilo spomenike, naprimjer na Petrovoj gori, Kozari ili Tjentištu.

NACIONAL: Koji je bio put od otkrića tih fotografija do organizacije konferencije?

Počela sam se interesirati što je od spomenika ostalo, u kakvom su stanju i kako vratiti pozitivnu vidljivost u javnom prostoru i diskursu općenito, kako ih zaštititi i kako zaštititi osjećaje ljudi koji trpe sknavljenje spomenika svojim precima. U Savezu

MEĐUNARODNU KONFERENCIJU posvećenu fenomenima spomeničke baštine u Hrvatskoj i Europi, u Zagrebu priprema povjesničarka umjetnosti Davorka Perić. Ona će istodobno postaviti izložbu hrvatskih konceptualnih autora posvećenih revizionizmu 'Kad spomenici ožive'



'Polovica spomenika NOB-u je uništena a nitko ne traga za krivcima'

Tekst DUBRAVKO JAGATIĆ Fotografije SAŠA ZINAJA / IZ ARHIVE: CCN-IMAGES / DAVORKA PERIĆ

antifašističkih boraca Hrvatske dobila sam monografiju Jurja Hrženjaka "Rušenje antifašističkih spomenika u Hrvatskoj", koja mi je postala vodič za putovanja uvijek usput pretvorena u terensko istraživanje srušenih i preostalih spomenika. Istraživanja sam nastavila na internetu, gdje postoje brojni stručnjaci i amateri te različiti pristupi spomenicima. Tu se javila ideja o konferenciji koja će objediniti raznorodne prakse i metodologije proučavanja spomenika, ukazati na rješenja ili modele zaštite spomenika i predstaviti pozitivne prakse sjećanja i kod nas u Hrvatskoj.

NACIONAL: Je li točno da je tih 3000 spomenika narodnim herojima NOB-a, antifašističkoj borbi i radničkoj klasi uklonjeno ili srušeno, uz svu prikladnu dokumentaciju o tom činu?

Veliki dio spomenika srušile su vojske zbog želje za njihovim uklanjanjem te su neke od njih dio ratnih razaranja, dio je uklonjen ili uništen po odlukama lokalne samouprave, dio su srušile ekstremističke grupe, dio pojedinci, dio je nestao iz ekonomskih razloga i pretvoren u sekundarnu sirovinu. Veliki dio slučajeva takozvane restauracije koju provodi lokalna samouprava, odnosi se na spomenike koji su bili u sasvim dobrom stanju, ali su svejedno slani na navodnu restauraciju i obnavljanje, što je značilo zapravo njihov kraj. To potvrđuje i zadnji slučaj Spomenika palim borcima u Kaštel Lukšiću, gdje je spomenik gradska uprava poslala na restauraciju zbog navodne hrđe u postolju i rješavanja tog problema pa su ga nekoliko mjeseci kasnije pronašli bačenog na smetištu. Zapravo, najčešće su se odluke da se spomenici izmjestu ili pošalju na takozvanu restauraciju donosile u gradskim vijećima te su onda prepušteni zaboravu ili uništeni.

NACIONAL: Zna li koliko je tih spomenika restaurirano, a koliko ih je netragom nestalo?

Vrlo je mali broj zaštićenih spomenika kulture restauriran ili pohranjen radi restauracije. Obnovljeni su spomenik Bjelovarac, Spomenik ustanku u Srbu, novac za obnovu dobiva i prva partizanska bolnica na Petrovoj gori, obnovljen je minirani spomenik Josipu Brozu u Kumrovcu, djelo Antuna Augustinčića. No ono što izostaje čak kada je spomenik i obnovljen, to je označenost u javnom prostoru. To je slučaj s obnovom spomenika u spomen području Dudik u Vukovaru, gdje su ubijani antifašisti za vrijeme

NDH, djelo Bogdana Bogdanovića, čiju je prvu fazu obnove financiralo Ministarstvo kulture i nedavno je završila. No u samu zonu spomenika sada ulazi i nogometno igralište s pratećim reklamama i rekvizitima, tako da s prilazne ceste narušava izgled zaštićenog spomen područja i zaklanja vidik prema spomeniku. Spomenik ostaje nevidljiv i u javnom prostoru bez oznaka, putokaza i bez legendi koje tumače smisao podizanja spomenika. Nije vidljiv u udžbenicima i ne spominje se na redovnom školskom putu u Vukovar niti kao djelo čuvenog kipara.

'U DOMOVINSKOM RATU, u vrijeme euforije rušenja, nestajalo je preko noći jako puno antifašističkih spomenika. Postoje gradovi koji su temeljito počišćeni'

NACIONAL: Zna li još koji primjer obnovljena spomenika?

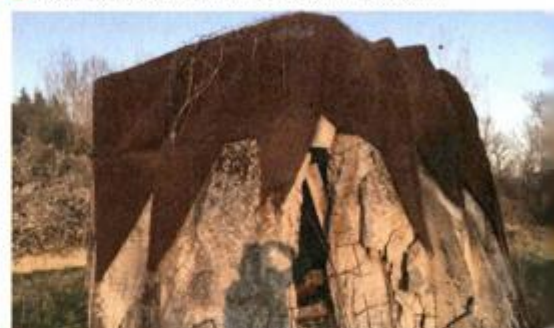
Obnovljen je i spomenik poginulim borcima Narodnooslobodilačke borbe moslavačkog kraja u Čazmi. Njega čini kosturnica koju je projektirao Fedor Wenzler, a na kojoj su Bahorićevi reljefi, te kubus sada s Murtićevim mozaicima. Restauratorski radovi na mozaiku završeni su 2012., Hrvatski restauratorski zavod obavio je minuciozan i dugotrajan posao, no na zidovima kompleksa kosturnice i postamentu kubusa s Murtićevim mozaicima, još od 1986. godine stoji grafit sljedećeg sadržaja: "ČZ '86 JOŠ NIJE GOTOVO TEK JE POČELO ZAPLAKAT ČE SRPSKE MAJKE ZDS +U" Neuklanjanjem tog grafita prilikom restauracije, dovodi se u pitanje što spomenik jest, samo mozaik poznatog umjetnika ili se tu komemoriraju i ljudske žrtve? Postoje spomenici stradali u Domovinskom ratu koji čekaju neki povoljniji politički trenutak da se vrate na



SPOMENIK POGINULIM BORCIMA NOB-a U ČAZMI, ARH. FEDOR WENZLER, RELJEF BELIZAR BAHORIĆ, MOZAIK EDO MURTIĆ, 1956.-1970.



SPOMENIK AVIJATIČARIMA NA VIŠKOM AERODROMU



SPOMENIK PALIM BORCIMA NOB-a, JOŠAN, DUŠAN DŽAMONJA, 1980.

svoja mjesta, a to su "Nikola Tesla" koji čeka da ga prime u Gospići "Stjepan Filipović", djelo Mire Vuće pohranjeno čeka restauraciju i svoj rodni Opuzen. Zanimljivo je da se isti odljev Kršinićeva "Tesle" nalazi u zgradi UN-a, kao i slavna fotografija Stjepana Filipovića s rukama podignutim uvis na vješalima, koju je snimila fotografkinja u Valjevu u trenutku pred njegovo vješanje.



VIS-IZMJESTENI IZREZANI SPOMENIK 'TUDE NEĆEMO...'



SPOMEN-PARK ŠUBIČEVAC, PARK STRIJELJANIH



RADUŠA, SPOMENIK 1. SPLITSKOM PATIZANSKOM ODREDU, VUKO BOMBARDELLI, 1962.

NACIONAL: Kako je moguće da je Ministarstvo kulture sve ove godine šutke promatralo uništavanje tisuća spomenika hrvatske spomeničke baštine?

Ne znam. Nisam čula ni za jedan slučaj istraživanja i potrage za počiniteljima, osim za sisačkim spomenikom "Ustanak", koji su Romi devastirali iz ekonomskih razloga i bili pronađeni s usitnjenim brončanim spomenikom. Za mnoge spomenike zna se tko ih je uništio. Na primjer, "Spomenik pobjede naroda Slavonije" u Kamenskoj, djelo koje je nastajalo deset godina dobrovoljnim donacijama Slavonaca. Autor je jedan od najznačajnijih hrvatskih kipara 20. stoljeća Vojin Bakić, a apstraktna skulptura od reflektirajućeg nehrdajućeg čelika bila je visoka preko 30 metara. Iako je u medijima objavljeno da je spomenik srušio vjetar, poznato je da ga je srušila Hrvatska vojska, čijem se miniranju odupro osam puta. Zna se točno ime osobe koja je izdala naredbu te na internetu postoji fotografija vojnika koji su se slikali pokraj skulpture, koja im je zadala puno muka jer je statički bila jako dobro osmišljena. Nije mi poznato postoje li pozitivno riješeni sudski procesi ili tek pokrenuti procesi s ciljem da država

kazni rušitelje kulturnih nacionalnih dobara i za jedno rušenje, pa tako i za taj spomenik velikih memorijalnih i likovnih vrijednosti, zaštićeno kulturno dobro od nacionalnog značaja.

NACIONAL: Kako su svi ti rušitelji spomenika uspjeli izbjeći zakone o spomeničkoj baštini? Što kaže zakon?

To tek nije jasno. Znamo da su kulturna dobra od interesa za Hrvatsku i po njemu uživaju njezinu zaštitu. Svrha zaštite kulturnih dobara prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara jest sprječavanje svake radnje kojom bi se mogla promijeniti svojstva, značenje i izgled kulturnog dobra i time ugroziti njegova vrijednost, a stanje kulturnog dobra nadležno tijelo utvrđuje, prema Zakonu, najmanje jednom u pet godina. Registar kulturnih dobara je javna knjiga koju vodi Ministarstvo kulture, u čijem registru stoji oko 30 kulturnih dobara memorijalne baštine NOB-a, dok ih je prema ranijem rješenjima regionalnih zavoda bilo više od 500. U Zakonu također stoji da ako kulturno dobro izgubi svojstva zbog kojih je zaštićeno, Ministarstvo kulture donosi rješenje o prestanku svojstva kulturnoga dobra te se kulturno dobro briše iz Registra, što je uz dvadesetak godina trajanja procesa revizije razlog tako malog broja spomenika u Registru pod kategorijom memorijalne baštine NOB-a.

NACIONAL: Po svemu sudeći, zakon koji navodite daje jako puno prostora za svakakva tumačenja?

Tu se uključuju malodušnost, ali i strah, te naše pravosuđe. Ratko Petrić, autor skulpture na velikogoričkom trgu, tužio je župnika koji je dao ukloniti njegovu nagrađenu skulpturu "Stablo", no nije dobio spor jer je prvostupajnska presuda u korist umjetnika pobijena presudom Vrhovnog suda koji je u "Stablu" vidio ostatke bivšeg sistema, s obzirom na to da je imalo šest grana i puno manjih graničica. Na udaru su često bile i javne apstraktne skulpture čije se značenje nije moglo dokučiti pa su uništene, za svaki slučaj, recimo pojedine skulpture sisačke kiperske kolonije. Sudac prvostupajnske presude smijenjen je 1996.

NACIONAL: Je li točno da su neki lokalni moćnici sustavno uništavali spomenike u svojoj lokalnoj zajednici i pritom sve to uredno dokumentirali?

Imamo takav slučaj u Osijeku, gdje su dva brata surađivala na uništavanju kompletne spomeničke

baštine NOB-a služeći se popisom iz Konzervatorskog odjela u Osijeku, tako da su bili temeljiti. Jedan od njih, Branimir Glavaš, uputio je 1992. službeni dopis bratu koji je tada vodio komunalno poduzeće Unikom, u kojem od njega traži da komunalno gradsko poduzeće poduzme mjere zaštite spomenika kulture te s tim u vezi organizira skidanje spomen-ploča NOB-a radi restauriranja istih. Pri izvještaju o uklonjenim skulpturama brat upravitelj Unikoma dodaje da nije mogao ukloniti betonska postolja jer poduzeće ne radi sa sredstvima za miniranje. O tom, kao i mnogim drugim primjerima sustavnog uništavanja antifašističkih spomenika, sve se zna već više od 10 godina te je o tom fenomenu našeg društva snimljen dokumentarni film Bogdana Žižića "Damnatio memoriae".

NACIONAL: Znači, sustavno se uklanjala spomenička baština NOB-a i antifašističke borbe u Hrvatskoj. Tko je to zapravo činio i zašto?

Tijekom Domovinskog rata, u vrijeme euforije rušenja, nestajalo je preko noći jako puno antifašističkih spomenika. Postoje gradovi koji su temeljito počišćeni. Nije za sve srušene spomenike došao neki pisani nalog ili barem tome nema traga, već se to događalo u najvećoj mjeri organizirano od lokalnih ekstremista. Česte su bile i odluke lokalne samouprave da uklone antifašistička obilježja, pa i nekoliko metara visoke skulpture, zaštićena kulturna dobra. Na primjer, u gradu Visu je lokalna samouprava 1994. donijela odluku o uklanjanju spomenika "Tude nećemo, svoje ne damo", prema poznatom sloganu iz Titova govora u povodu dvogodišnjice osnivanja Prve dalmatinske brigade. Riječ je o kamenom bloku dugačkom devet metara, spomeniku koji je, kao i cijelo uređenje toga dijela luke, osmislio arhitekt Neven Šegvić. Na inzistiranje gradske vlasti spomenik je uklonjen, a kasnije i izrezan na četiri veća dijela te je tekst otučen s kamena bloka. Tako kulturno dobro kojem je rješenje o upisu u Registar spomenika kulture izdao prof. Cvito Fisković u sklopu tada još Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika u Splitu, stoji oskvrnavljeno poviše Visa na području Samogor, okruženo građevinskim materijalom, već 25 godina. U Visu su temeljito uklonjene skulpture, spomen-ploče i parole koje su govorile o revolucionarnoj prošlosti otoka te su u nekim slučajevima postavljena i revizionistička obilježja. Neprepoznavanje baštine i uništavanje sjećanja na borbu protiv fašizma događa se i zbog obrazovnog sustava.

NACIONAL: Znači, problem je puno širi?

Tako je. Tipičan primjer je i knjiga "Moj tata spava s anđelima" koja je ujedno i bila dugogodišnja obavezna lektira za osnovnoškolce, a u kojoj se na nekoliko mjesta pojavljuje pozdrav "za dom spremni" - ili varijante, primjerice "mi smo spremni, poglavniče!" Iz naslova knjige ne možete prepoznati o čemu se radi, a na korici piše da je autor naš poznati pisac Stjepan Tomaš, koji mi nije bio poznat. On u prvom licu djevojčice govori o ratnoj situaciji u kojoj je majka otišla s četnicima, a djevojčicu je ostavila s tatom. Više puta se u knjizi provlači ustaški pozdrav kao moment identifikacije i kroz vrlo suptilno provučen

**'DOLAZI DO
 IZJEDNAČAVANJA
 fašizma i antifašizma.
 U Komiži na Spomen-
 domu s imenima žrtva
 NOB-a odnedavno
 stoji spomen-ploča
 posvećena vojnicima
 NDH sa svim simbolima'**



OTKRIVANJE SPOMENIKA 'TUDE NEĆEMO SVOJE NE DAMO' NEVENA ŠEGVIĆA 1964. NA VISU

tekst koji vodi do normalizacije fašizma. Stoga nije čudno da su unuci antifašističkih boraca poskidali veliki dio antifašističkih spomen-ploča i skulptura.

NACIONAL: Kako komentirate činjenicu da uništavanje spomeničke baštine traje već 28 godina, bez obzira na to je li na vlasti HDZ ili SDP? Po svemu sudeći, nikome do toga nije stalo?

Nekima jest, ali nitko ništa ne poduzima zbog želje za životom bez dodatnih problema. Drugima je očito više stalo do toga da se to sve uništi pa ulažu organizacijske napore da to i ostvare. Na primjer, dok je jedna od spomenutih stranaka bila na vlasti u Visu 1992., nije donesena odluka o uklanjanju spomenika, iako se to od Gradskog vijeća tražilo. Odluka o uklanjanju spomenika "Tude nećemo..." donesena je dvije godine kasnije, promjenom lokalne vlasti. Međutim, fenomen uništavanja postoji neovisno o tome, a rušitelji se ne poziva na odgovornost, tako da statusi "zaštićenog spomenika kulture Republike Hrvatske" i "kulturnog dobra od nacionalne važnosti" u našem kontekstu, u slučaju antifašističkih spomenika, u najmanju ruku zbuñuju.

NACIONAL: Je li točno da su neki spomenici popravljeni i restaurirani zahvaljujući privatnim inicijativama?

To je čest slučaj sa spomenicima u manjim mjestima koji čuvaju sjećanje na svoje pretke, sugrađane, žrtve fašista. Ima takvih primjera, recimo spomenik u Ražancu, autora Ratka Petrića. Obnovili su ga sami mještani Ražanca. No iako to sada nije pitanje, činjenica je da su ga mještani Ražanca i srušili, pravdajući to jakim burom, što kod nas, kako znamo, nije izniman slučaj. Spomenik danas stoji, no izbrisana su imena ubijenih mještana Ražanca te su mu dodana druga obilježja, tako da onaj koji ne zna ne može zaključiti kome je spomenik inicijalno bio posvećen. Izuzetna je sudbina spomenika u predjelu Raduša na rubnom dijelu Sinja, kipara Vuka Bombardellija. Riječ je o spomeniku Prvom splitskom partizanskom odredu kojeg su činili članovi nogometnog kluba RNK Split te su petnaestoricu članova kluba, uz druge pripadnike odreda, strijeljali talijanski fašisti. Prilikom privatizacije kluba novi su vlasnici, poduzetnici Žužul iz Imotskog, obnovili spomenik, što se od njih pri preuzimanju kluba i tražilo.

NACIONAL: Imate li podatke o stanju spomenika i

spomeničke baštine antifašističke borbe na prostoru nekadašnje Jugoslavije?

Devastiranja spomenika u smislu rušenja najizraženija su u Hrvatskoj i BiH, gdje je uništeno oko 50 posto spomenika NOB-a. Najraširenije je devastiranje grafitima, pojavljuju se najčešće kukasti križevi i lokalni nacionalistički i fašistički simboli ustaša i četnika te kombinacije s fašističkim izjavama. U Srbiji je izražena i pojava novonastalih spomenika četnicima, no nismo ni mi bez toga. U Sloveniji je prije nekoliko dana došlo do sknavljenja spomenika antifašizmu, taj je akt osudila služba Ministarstva kulture i istražuje ga policija. U Crnoj Gori je zamjetno manje takvih slučajeva, dok Makedonija ima problema s hiperprodukcijom skulptura drugog narativa koji nepotrebno želi upisati u tkivo grada pa to dominira cijelom slikom.

NACIONAL: Prije same konferencije posvećene očuvanju spomeničke baštine početkom jeseni ove godine, priređujete vrlo zanimljivu izložbu hrvatskih konceptualnih umjetnika, koja je vezana uz temu spomeničke baštine i revizionizma. O kakvoj je izložbi riječ?

Riječ je o tome da su suvremeni umjetnici u posljednjih 20 godina stvarali umjetničke radove kojima su se odupirali normalizaciji današnje političke situacije u kojoj se marginalizira i uništava spomenička i druga kulturna baština povezana vremenski, sadržajem ili formom s antifašizmom ili naslijeđem socijalizma. Umjetnici su slobodni i hrabri članovi

'U HRVATSKOJ I BIH uništeno je najviše spomenika NOB-a. Najraširenije je devastiranje grafitima, pojavljuju se kukasti križevi i lokalni nacionalistički i fašistički simboli'

našega društva koji izražavaju svoje nezadovoljstvo i kritički se postavljaju, problematizirajući tabuizirane teme spomeničke baštine NOB-a. Među pionirima takvog djelovanja je tadašnji prof. hrvatskog jezika Siniša Labrović u Sinju 2000. započeo svoj legendarni performans "Zavijanje ranjenika", koji će ga zauvijek i neželjeno udaljiti od nastavnčkog posla u rodnom gradu. Obilazio je skulpturu ranjenika, previjao ga i čistio mu rane, čistio smeće, čime je započeo proces koji se nastavio do danas. "Scena za novo naslijeđe", rad Davida Maljkovića iz 2004. koji tematizira spomenik i memorijalni park Petrove gore, odjeknuo je u svijetu i probudio interes za spomenik na Petrovoj gori. Zanimljivo je da sam često dolazila u situaciju da susrećem ljude koji posjećuju spomenik "Ustanka naroda Banije i Korduna" na Petrovoj gori jer su vidjeli to genijalno djelo Vojina Bakića kroz rad Davida Maljkovića, koji se danas nalazi u Muzeju suvremene umjetnosti u New Yorku.

NACIONAL: Znači li to da su vas njihovi radovi inspirirali za izložbu koju pripremate?

Na izložbu "Kad spomenici ožive" koja će biti postavljena u Galeriji Nova u Zagrebu, ponukala me bogata produkcija radova suvremenih umjetnika koji se kritički osvrću na fenomene vremena danas vezane uz odnos prema memoriji, temporalnost političkih opredjeljenja, povijesne amnezije i dr. Na izložbi će osim umjetničkih radova nastalih u posljednja dva desetljeća, biti izloženi i novi radovi koji problematiziraju aktualnu situaciju u društvu danas, revizionizam i normalizaciju fašizma.

NACIONAL: Što mislite, zašto su revizionizam i negiranje antifašizma toliko aktualni još od 90-ih do danas, kada dodatno uzimaju maha, bez obzira na povremene prigodne izjave premijera i predsjednice o temeljima Hrvatske sazdanima na antifašističkoj borbi?

Iza toga krije se druga priča o gladi, novcu i kapitalu. Ideja je da se priklonimo zapadu u zaživjelom neoliberalnom kapitalizmu u kojem se s velikom odbojnošću i gotovo sa strahom gleda na sve što je imalo veze s komunističkim idejama i socijalističkom revolucijom, pa se u tom kontekstu prezentiraju i NOB i antifašizam.

NACIONAL: Na što konkretno mislite?

Dolazi do izjednačavanja fašizma i antifašizma, to je strategija primijenjena i na spomeničku baštinu NOB-a. Na primjer, u Komiži na Spomen-domu, na fenomenalnom arhitektonskom rješenju Stjepana Planića - samostojećem zidu s imenima žrtva NOB-a - odnedavno stoji spomen-ploča posvećena vojnicima NDH s pripadajućim simbolima, koja formom i sadržajem ne pripada tom spomeniku kulture i poništava njegovo značenje. Takvih je primjera puno.

NACIONAL: Vjerujete li da izložbom i konferencijom možete donekle utjecati na hrvatske građane i probuditi ih kada je u pitanju očuvanje spomeničke baštine?

Izložba će, nadam se, ohrabriti građane u glasnijoj borbi protiv brisanja povijesti i prepuštanja entropiji. Namjera je projekta, koji nastaje u suradnji s Vijećem srpske nacionalne manjine u Zagrebu, pridonijeti vraćanju digniteta spomenicima i odati pijetet žrtvama fašizma, koji se budi. Ako se ukloni skulptura, ne mogu se uništiti spomenik i sjećanje.